

FLORES.

Uit Larantoea.

Den 2den Zondag van Juli hadden we hier een leelijk ongeluk. Juist klepte men de laatste maal voor het lof, toen een werkjongen binnen de slaappleats zijn geweer ontvalt. 't Was zoo laat! Door de ijzeren-plaat van het gebouw gaat de kogel naar buiten en treft daar een onzer jongens. „*Toewan! Toewan!*” gilden de kinderen. Doch buiten het H. Oliesel kon van de andere sacramenten niets komen. Een verschijnsel, dat men meer bij den inlander ziet als hij door een ongeluk getroffen wordt: de jongen deed niets dan onzinnig schreeuwen. 's Avonds kalm geworden, kon hij biechten en stichtend ontving hij 's morgens de H. Communie.

Dra was een heele massa menschen op de been. De getroffene was de zoon van een inlandsche grootheid. Daarbij wil het gebruik, dat Jan en alleman van de familie en onderhoorigen om den zieke komen staan. Goed of kwaad voor den zieke, daarop wordt niet gelet. 't Alles overwinnend argument is ook hier: de voorvaderen deden zóo, dus ook wij moeten zóo doen, m. a. w. *adat*, de lichtzuil van den inlander in alles en vóór alles. 's Anderendaags was de getroffen jongen een lijk.

Wie den inlander kent, weet dat hij zich bij een ongeval over schuldig of onschuldig de hersens weinig kwelt. 't Is eenvoudig: „hij doodde: dus wij zullen dooden”. Een veertien dagen na dato zouden ze die logica komen toepassen.

De getroffene behoorde tot de koninklijke familie van een bergstam van den overkant der zeestraat. In vol krijgsornaat kwamen die lui met hun prauwen over

zee. Volgens de zachte, voorvaderlijke reden, moest de onvrijwillige moordenaar — een onzer werkjongens — aan stukken gesneden worden. Juist stond ik bij de Zusters, waar ik retraite gaf, toen de lui aankwamen. Wat ze zich toegetakeld hadden met pluimen en geitenvellen, om er echt woest en krijgshaftig uit te zien! Zij hielden halt bij den vader van den overleden jongen. In een grooten halven cirkel zetten ze zich voor zijn huis. Zaak oordeelde ik het dezen vader eventjes te roepen. Eene vermaning kon dezen dikwijls halfslachtigen man geen kwaad. In 't kort zei ik deze grootheid waar de zaken op stonden: te zorgen had hij dat geen dezer lui op ons erf kwam; de geweren stonden klaar; wat aan een onzer jongens geschiedde, werd aan mij gedaan en wat aan mij gedaan was, geschiedde aan de Compagnie; dus had hij voorzichtig te zijn. Dat klonk! Of de man zelf aan dat krijgsvertoon schuldig was, weet ik niet. Wat er van zij, die *philippica* hielp. Wel begonnen ze nu en dan woest te gillen en schaarden ze zich zwaaiende met hun wapens ten krijgdsdans, maar geen had het hart op ons erf te komen. Door het wijze beleid van den Radja van Larantoeka werden spoedig de zaken in der minne geschikt. Dra zaten de lui weer aan den overkant op hun berg.

Eenigen tijd daarna had hier in den nabij gelegen heidensche kampong *Waibaloen* een voorval plaats, dat een weinig licht werpt over de vele huiselijke ellenden, die 't heidendom na zich sleept: o ze zijn toch zoo gelukkig, die eenvoudige natuurkinderen! Zoo althans vele, zeer geleerde heeren, die wel eens meer uitmaken dan ze weten.

Een meisje had den huwbaren leeftijd bereikt. Volgens inlandsch gebruik, zou ze ten huwelijk gegeven worden. Men wees haar een jongen aan, doch 't meisje bedankte voor dezen; haar hart had ze een anderen geschonken; voor genen voelde ze afkeer. Doch willen of niet, gebeuren moest het, oordeelde de belanghebbende familie.

Reden is gemeenlijk wyl de aangewezen jongeling een grooteren bruidsprijs geeft. Of de dochter gelukkig of ongelukkig moet leven, is een kwestie van minder belang. Helaas, hoevele meisjes, den strijd moede, willigen eindelijk zoo'n gedwongen huwelijk in! Deze maakte een uitzondering. Onverbiddelijk bleef ze bij haar besluit. Wat men deed of niet, en of vader en moeder haar dag in dag uit bleven kwellen, ze weigerde. Eindelijk wordt haar het leven te hard. Stil sluipt ze de vaderlijke woning uit, vlucht buiten den kampong, daar langs een inlandsche bamboeladder in een der hooge palmboomen geklommen, stort ze zich dicht van den top op den grond. Dra zagen de onverstandige ouders nu geen bruid, maar een lijk hun woning binnenvoeren. Ook alweer o. a. een bewijs, dat onder de heidenen zelfmoord voorkomt. Men beweerde wel eens anders. Op welken grond weet ik ook niet. In alle geval niet uit statistieken van sterfte. Waar zou men ze vandaan halen bij die ruwe volkeren? Te Kotting woonde vroeger naast Past. IJsseldijk een tamelijk bejaarde heiden. Hij maakte een eind aan zijn leven met een vergift zoo bekend, dat, volgens 't zeggen der inlanders, zelfs een kind daarvan niet onkundig was.

Wat aangaat het tragisch uiteinde van dat Waibaloensch meisje, men denke niet dat dit een alleenstaand feit is. Zoo wat een jaar geleden, toen ik nog in Sikka was, deed zich daar in de nabijheid een soortelijk geval voor. Een heiden van de bergen wilde een meisje van 't strand ten huwelijk; 't meisje had haar liefde aan een ander geschonken, doch de bergman bood een grootere som gelds; dus is zij voor hem, besloten de liefhebbende ouders. Toen 't gewone middel te baat genomen: plagen en dwingen zonder eind. Eindelijk kan de bruid het niet meer houden; in volle vaart snelt ze, een waanzinnige gelijk, naar zee; dáár zal ze aan haar lijden een eind maken. Gelukkig wordt ze gezien en gegrepen, vóór de zelfmoord tot uitvoer kwam. Meent ge dat vader en

moeder eindelijk ophielden met het ongelukkige kind te dwingen? O neen, men begon weer van voor af aan! Ten langen lesten kregen ze hun zin. 't Meisje ging met den bergman mee.

O. L. Heer heeft niet voor niets gezegd: „Hieraan zal men erkennen, dat gij mijn leerlingen zijt, indien gij elkander liefhebt”. Zelfs ten overstaan van hun kinderen, zien wij de liefde van hen, die geen Christen zijn, dikwijls te kort schieten, vooral als er een offertje te brengen valt.

Laranteka.

M. T.

TIMOR.

I. Na tien jaar.

Het was een snikheete dag te Amsterdam, de 1e September 1886. Toch, ondanks die warmte, bewoog zich eene woelende menigte op de Stadhouderskade, want het stoomschip „Koningin Emma” zou dien dag te 10 uur naar Indië vertrekken. Hartverscheurende tooneeltjes konden daar aanschouwen: ouders namen afscheid van hunne kinderen, verwanten en vrienden zeiden elkander vaarwel en — velen gevoelden het zeer goed — misschien voor altijd. Een bonte mengelmoes van verscheidenheden boden de ruim honderd vertrekkende passagiers, onder welke ook zes missionarissen van de Sociëteit van Jezus, die de apostolische reis naar de verre Indiën gingen aanvaardden. Het waren de Eerw. Paters Jansen, Voogel en de Kuijper en de Broeders Klamer, Hansates en Been 1). Allen waren jong, gezond, sterk en vol moed, en weinig bekommerd omtrent hetgeen O. L. Heer over hen in Indië zou beschikken. „De Heer bestuurt mij en niets zal mij ontbreken:” Hunne reis was voorspoedig, en even opgewekt en welvarend als zij Holland verlaten hadden, kwamen zij den 14ⁿ October van datzelfde jaar in Insulinde's hoofdstad aan.

Pastoor Jansen kreeg al spoedig in last, om gedurende de afwezigheid van Mgr. Claessens en Past. Claessens, die den volgenden dag naar de Timor-Archipel zouden vertrekken om het H. Vormsel toe te dienen, ter assistentie in Batavia te blijven. Hospitaal- en ander ziekenbezoek, catechismus op verschillende plaatsen der stad en ander geestelijk dienstwerk, was al dadelijk de dagelijksche

1) Verg. *Berichten*, 1890 blz. 32—33.

bezigheid van den nieuwen missionaris. Na eenige maanden werd Z.Eerw. overgeplaatst naar Djoejocarta, om daar de vele dienstreizen waar te nemen. In de buitenposten, op Flores, Timor en Soemba, was echter groot gebrek aan arbeiders in den wijngaard des Heeren. Men had daar behoefte aan priesters, die kracht en lust hadden om zich de vele ontberingen en moeielijkheden van allerlei aard te getroosten en daarom was Past. Jansen de uitverkoren man om naar die woeste streken te worden gezonden, ten einde op Flores den arbeid te gaan deelen met de Eerw. Pastoors Ten Brink, Heslinga en Boelen, die destijds als vaste pastoors van Larantoeka, wel een zeer gezegenden, maar hoogst moeielijken werkkring hadden.

Nu brak voor Past. Jansen een moeitevol tijdperk aan. Tot dan toe had Z.Eerw. zich in het uitoefenen van zijn dienstwerk, behoudens een enkel geval, steeds van zijne moedertaal kunnen bedienen: nu echter moest hij noodzakelijk de Maleische taal aanleeren. Z.Eerw. begon met moed en volharding en bracht het zoover, dat hij in 't Maleisch kon preeken en catechismus geven, doch nauwelijks was de ijverige missionaris met de voor hem zoo moeilijke taalstudie zoover gevorderd, of hij werd naar Atapoepoe gezonden ter assistentie van Past. Kraaijvanger, die twee maanden later, den 6n Februari 1889, door den dood aan de missie werd ontruikt. Past. Jansen werd toen Apostolisch Missionaris in de landschappen Djenilo en Fialaran, en dus Pastoor van Midden-Timor. Zij, die den toestand der missie Timor niet of slechts ten deele kenden, wenschten Past. Jansen geluk met zijne promotie; anderen, waaronder ook Z.Eerw. zelf, begrepen dat de hem toevertrouwde post, menschelijkerwijze niet benijdenswaardig mocht heeten. Wel telde de missie Timor reeds achthonderd doopsels, en naderde een honderdtal tot de H.H. Sacramenten; maar helaas de meesten hunner waren nog zeer onwetend, om de eenvoudige reden dat nog geen enkel missionaris de lands-

taal voldoende machtig was geworden om hun onderricht te geven. Weer een andere taal (het *Tettum*) leeren, stond dus bovenaan op Past. Jansen's program. Als eerste oefening begon Z.Eerw. in de kampongs het „Onze Vader” en „Wees Gegroet” voor te bidden. Na eenige maanden bijna dagelijks daarvoor verre tochten te paard gemaakt te hebben, kwam de goede pastoor eens erg vermoeid, maar in opgewekte stemming tehuis, zeggende: „Nu heb ik eens examen afgenomen en er zijn er dertig, die geheel alleen het „Onze Vader” kunnen opzeggen”.

De missieschool van die dagen mocht eigenlijk den naam van school nog niet dragen; Past. Jansen stelde derhalve alle pogingen in het werk om daar verandering in te brengen en zijn lotwaardig streven werd al spoedig met den besten uitslag bekroond.

Toen in 1894 de strandkampongs van de missie Timor zoo vreeselijk door de cholera werden geteisterd, schitterde het waarlijk apostolisch hart van onzen herder. Met den grootsten lof moet echter hier ook de naam van Past. Adr. Mathijssen vermeld worden, die van Fialaran gekomen, in de verpeste kampongs van Djenilo eene zeer behulpzame hand kwam bieden aan Past. Jansen. Beiden drongen vol doodsverachting de vuilste krotten binnen, waar zij, genoodzaakt te staan in de uitwerpselen der zooeven aan cholera overledenen, aan de nog levenden de genademiddelen der H. Kerk toedienden.

Wij kunnen onmogelijk alles opsommen wat Past. Jansen gedurende zijn ruim zevenjarig verblijf op Timor met de genade Gods heeft tot stand gebracht. Alleenlijk zij aangestipt dat in *zijn* tijd het aantal Christenen, communicanten, huwelijken en schoolkinderen meer dan verdubbeld is.

Helaas, het groote offer, dat zoo vele missionarissen aan den goeden God moeten brengen, werd ook van Past. Jansen gevraagd, namelijk het offer der gezondheid. In de laatste jaren leed Z.Ew. bijna aanhoudend

aan malaria, zóó zelfs dat eene reis naar Europa ten laatste door de geneesheeren noodzakelijk werd geacht. Edoch, het zware missionarisleven had zijne krachten reeds te veel gesloopt en als martelaar van 't klimaat viel de vijf-en-veertigjarige missionaris den 12n Juni 1896. Dat hij ruste in vrede!

De tweede van 't zestal was de E. P. Augustinus de Kuijper.

Den 1sten December 1886 kwam Z.Ew. te Atapoepoe aan, vol jeugdig vuur om veel voor O. L. Heer te werken. Gods raadsbesluiten echter zijn ondoorgrondelijk en reeds na zestien maanden maakte een zware galkoorts een einde aan het leven van dien jeugdigen missionaris, wiens voorbeeldig religieus leven en echte apostolische geest zoo veel goeds aan de missie beloofde. Ook hij ruste in vrede!

Als den derde van de zes noemen wij Br. Timotheus Klammer. Daarover waren al de profeten van 1886 het volkomen eens, dat de twee-en-twintigjarige Br. Klammer voor de missie eene groote aanwinst zou zijn. De hooggespannen verwachtingen werden niet teleurgesteld: nog zijn er missionarissen op Midden-Flores, die er getuigen van zijn geweest hoe hij heeft gezwoegd, van den vroegen ochtend tot den laten avond; hoe hem niets te veel, niets te moeielijk was. Zijn stalen ijver, zijn onverstoorbare opgewektheid en beproefde deugd bleven zijn superioren niet onbekend en zoo viel aan Br. Klammer de onderscheiding te beurt om, in gezelschap van Br. Verster, naar de nog niet ontgonnen missie van Nieuw-Guinea te worden gezonden. „Hoera! We gaan naar den 14.en graad!” was zijn uitroep, toen hij op zijn reis derwaarts te Atapoepoe aan wal stapte. Helaas, „den 14ten graad” heeft hij nooit bereikt, doordat de malaria, de geesels der Indische kustplaatsen, hem op 29jarigen leeftijd ten grave deed dalen. R. I. P.

Nu, na tien jaren tijd, rest nog een drietal van de zes, die in 1886 hun vaderland en verwanten verlieten.

Past. W. Voogel werkte slechts enkele jaren in de missie

en moest wegens ziekte naar 't moederland terugkeeren.

Br. Hansates is nog volop werkzaam op Midden-Flores en Br. Been, steeds op zijn eerste standplaats Atapoepoe, beveelt zich zelven en de missie ootmoedig, maar dringend in de gebeden der leden van den St. Claverbond aan.

Br. B.

II. Van Atapoepoe naar Oelaro.

Beleefd verzoek ik alle lezers der „Berichten” om verschooning, wjl ik voor eene zeer alledaagsche zaak hun aandacht inroep. Of wat kan er in Holland meer alledaagsch zijn dan eene verhuizing? Maar met eene verhuizing op Timor, het uiteindje der wereld, is dat anders gesteld. De lezer zal er weldra over kunnen oordeelen.

Reeds sinds de oprichting der missie in de rijken Djenilo en Fialaran bestond het plan, dat de missionaris zich niet zoude vestigen in het dal Atapoepoe, waar de posthouder, de Chineezzen en de vreemde oosterlingen wonen, maar in eene der vele kampongs van het rijk Djenilo. Toen Past. J. Kraaijvanger z. g., in de maanden April en Mei 1883 zijne laatste dienstreis deed van Larantoeka uit, had ZEerw. met de hoofden afgesproken, dat zij zouden zorgen een huis te bouwen en in te richten vóór het einde van dat zelfde jaar en als plaats was uitgekozen de strandkampong *Kota dato* („gehucht des konings”). De Pastoor zou echter ondervinden een afspraak met inlanders gemaakt te hebben, want toen ZEerw. den 1n Augustus van dat jaar op de ree van Atapoepoe verscheen, was er door de inlanders nog geen hand uitgestoken. Door nood gedwongen, betrok ZEerw. dus een klein steenen gebouw, aan het einde van het dal Atapoepoe gelegen, op ongeveer een halfuur gaans van het strand. Jammer! want het voorloopige van deze vestiging nam ongemerkt een blijvend karakter aan, vooral toen Past. Kraaijvanger lijdende werd en ook Past. Jansen mocht er met den besten wil nog niet in slagen aan dat voorloopige een einde te maken; eerst aan zijn opvolger zoude het gegeven zijn op het Kerstfeest van 1896 voor een groot gedeelte ten minste veler wenschen vervuld te zien.

Op het Kerstfeest '96 waren namelijk de werkzaamheden zoover gevorderd, dat wij *Atapoepoe* konden ontruimen en de Pastoor met de Broeders en de kinderen gehuisvest konden worden te *Oelaro*. Sedert den 1n Mei '96, toen de werkzaamheden voorgoed en op grootere schaal begonnen waren, hadden wij ons zeer moeten behelpen. Alles wat te *Atapoepoe* afgebroken en naar *Oelaro* kon overgebracht worden, werd stuk voor stuk voor den grond gehaald. De onkosten werden zoo wel geringer, maar de Broeder, die daar met de kinderen was achtergebleven, moest iederen dag zich meer inkrimpen en behelpen. Te *Oelaro* herrezen stuk voor stuk of werden opnieuw de gebouwen opgetrokken, zoodat daar altijd onvoltooid werk was en men zich vanzelf moest blijven behelpen.

Toch vierden wij het Kerstfeest van het jaar 1896 met groote opgewektheid. Onze hulpkerk was wederom voor het eerst plechtig versierd; al onze schoonere kerk-sieraden, die reeds een halfjaar niet gebruikt waren, kwamen op dit feest wederom voor den dag; de wierookwolken vulden weer ons nederig kerkgebouw en stegen in kringen ten hemel, als een beeld onzer vurige dankgebeden tot God. Ook onze Christenen deelden in onze gemoedsstemming en waren in grooten getale opgekomen om de H. Mis te hooren; slechts weinigen ontbraken dien dag of den volgenden dag aan de Tafel des Heeren.

Want ook onze Christenen hadden zich moeten behelpen. Sedert den 1n Mei behoefden zij nu wel niet meer van één tot anderhalf uur te loopen om de H. Mis te hooren; immers op één kampong na, liggen al de kampongs nu zeer dicht bij de kerk; maar mijn hemel! welke kerk! Eerst hadden wij de timmerloods, die tevens bergplaats, ka'kloods en woonhuis was, daarvoor moeten gebruiken. Daags vóór de Zon- en Feestdagen, moesten alle handen helpen om op te ruimen wat opgeruimd kon worden, opdat er den volgenden dag plaats zoude zijn voor

meerderen om de H. Mis te hooren. Ik zie nog de goede moeder Rudolphis van Maumeri eerst hare handen samen slaan en zich daarna met beide het gelaat bedekken, toen zij op haar terugreis van Soerabaya ons kerkhuisje bezocht, want „kerk” mag ik niet zeggen. Toch, als vreesde zij ons ontmoedigd te hebben, sprak zij ons moed in door er op te wijzen, dat eens al de ellende zoude ophouden, als wij ons lief kerkgebouwtje van *Atapoepoe* naar *Oelaro* zouden hebben overgebracht.

Die verbetering begon ook reeds den 17n September, toen een gedeelte der nieuwe woning zoover gevorderd was, dat deze door ons kon betrokken worden. Met den pastoor verhuisden ook altaar en kerk naar de nieuwe woning. Nu behoefden alleen op Zon- en Feestdagen de sporen van ons huiselijk leven te verdwijnen om plaats te maken voor de godvruchtige kerkgangers. Onze be-
huizing was echter nog te klein om plaats aan te bieden aan allen en zodoende bleven de mannen buiten zitten in de open lucht, terwijl zij als hoffelijke ridders aan de vrouwen de geheele beschikbare ruimte onder het dak overlieten. Zoodra echter het nieuwe gebouw, dat bestemd is tot slaappleats der kinderen, op den 18n December genoegzaam was afgewerkt, werd er besloten dit gebouw voorloopig te onttrekken aan zijne bestemming en tot kerk in te richten. Moge de goede God ons bewaren voor een „voorloopig” van vele jaren! Nu bevat de kerk ruimte genoeg, zoodat ten minste met zware regenbuien allen daarin een plaatsje kunnen vinden.

Het werd tijd ook, want op den 3n Kerstdag, begon de Westmoeson voorgoed zijn scepter te zwaaien en bij stroomen plaste nu de regen, die als een echte potentaat zich sinds Juni had laten wachten, uit de wolken neder. Tot nu toe heeft God ons op bijzondere wijze geholpen en gezegend, wij bekennen het met een dankbaar hart: nu wonen wij te midden van onze Christenen, nu kunnen wij beginnen.

Om den lezer een goed denkbeeld te geven van de

plaats waar de verhuizing plaats heeft, moeten wij ons eenige mijlen ver van de kust in zee verplaatst denken. Stellen wij ons dus voor, dat wij met een der Indische stoomschepen naar Timor stevenen; zoodra wij het eiland naderen, zien wij slechts hooge bergen en het schijnt in de verte of die bergen loodrecht en aaneengesloten uit de zee oprijzen. Naderen wij echter dichter het eiland, dan bemerken wij hoe er tusschen de zee en de bergen nog eene vlakke ligt, en dat de bergen op eenige punten tot aan zee doorloopen en op andere punten zich meer of minder van de zee verwijderen.

Aan de zee vormen zich dus dalen of valleien, die van eene zijde open zijn aan de zee, maar overigens rondom ingesloten zijn door het gebergte. Een dezer valleien, die zeer eng is, draagt den naam van *Atapoepoe* en is de zetel van het Nederlandsche bestuur, wijl daar eene goede ankerplaats voor schepen gevonden wordt en ook een diep landwaarts inloopende baai groot gemak geeft voor de kleinere zeevaartuigen, die daar geheel het jaar kunnen binnenloopen. Reeds sedert lang is dit dal door de koningen van Djenilo aan het Nederlandsche gouvernement in eigendom afgestaan. Wil men nu dit dal verlaten, hetzij rechts of links, dan moet men altijd door de zee zijn weg kiezen om de rotsen om te loopen, die met haar voet in zee staan.

Een andere dezer valleien is veel grooter en bevat vele kampongs van het rijk Djenilo wijl geheel de strandbevolking, die tot Djenilo behoort, uitsluitend in dat dal gehuisvest is. Daar ligt ook diep landwaarts in het ons dierbare plekje, dat den naam van *Oelaro* draagt. Wilde dus de pastoor zich vroeger naar de Christenen begeven, dan moest hij eerst geheel het dal *Atapoepoe* doorloopen tot aan de zee, dan vervolgens rechts omslaan, door de zee langs de rotsen loopen om in het volgende dal de verschillende kampongs te bezoeken. De Christenen, om naar de kerk te gaan, moesten denzelfden weg afleggen, maar in omgekeerde richting. Het zal dus nu

wel niemand meer verwonderen, dat een bezoek aan de kerk voor onze Christenen bijna gelijk stond aan eene buitenlandsche reis. Nu wonen zij veel dichter bij den pastoor. Reeds heb ik het ondervonnen dat zij voor vele kleine huwelijksaangelegenheden en oneenigheden eenvoudig naar den pastoor kwamen om raad en hulp.

Moge de goede God dus al onze moeite en zorgen rijk beloonen door in onze jonge Christenheid de deugden van geloof en hoop en liefde dieper wortel te doen schieten; moge de goede God geven, dat de offers van tijdelijke gaven, door de leden van den Claverbond hier uitgestrooid, rijke hemelsche vruchten voor deze arme bevolking voortbrengen!

Zooals ik hier boven zeide, heeft het denkbeeld van verhuizen in Holland niets bijzonders, maar hier in een achterhoek van Indië te verhuizen, niet met huisraad alleen, maar met alles wat niet steenvast is, met huis en al, dat heeft wel iets te beteekenen. Als men slechts bedenkt dat op Java, waar alles veel beter geregeld en ingericht is, niemand bij overplaatsing zijn huisraad medeneemt, maar alles eenvoudig op de plaats van vertrek verkoopt, om later bij aankomst op de nieuwe standplaats alles wederom nieuw aan te schaffen, dan moet men besluiten, dat eene zeer gewone verhuizing, en nog wel op de meest bevoorrechte plekjes van Indië, vele moeilijkheden medebrengt, laat staan dan in een wildernis, zooals wij bewonen.

Toen ik op den tweeden Paaschdag van het jaar 1896 voorgoed mijne keuze op een terrein gevestigd en den volgenden dag met Br. Moehle dat terrein ging bezoeken, stonden wij in eene wildernis. Twee jongens met hakmessen vergezelden ons, om overal voor onze voeten en ons hoofd een doortocht te banen. Hier en daar vonden wij wel een karbouwenpad, maar wijl ons vel zoo dik niet is als hun huid en geheel onze persoon niet zoo gewichtig is als een karbouw, die alles onder zijne pooten plat trapt, was het voor ons onmogelijk zonder

hakmessen ook de paden door te komen. Het eerste werk was het openhakken van een voldoende terrein om er een loods op te bouwen, die, zooals wij reeds zeiden, later tot werkplaats, bewaarplaats, kerk en huis dienen moest.

Toen het nu voor ieder duidelijk was, dat wij er ernstig over dachten om *Atapoepoe* te verlaten, konden wij een begin maken met de besprekingen met de bevolking en de hoofden, om het noodige hout te kappen en te brengen, om zand en steenen te halen, enz., enz., maar helaas! toen begon ook voor goed onze ellende. Wie ooit met inlanders heeft moeten werken, begrijpt ten volle wat ik zeggen wil met deze woorden en begrijpt ook tevens hoe onmogelijk het is om deze ellende voor Hollanders naar eisch te schilderen. Uren en dagen moet men praten met het grootste geduld over eene zelfde zaak en na al dat gepraat ziet men niet dat men iets is gevorderd. Na al dat praten krijgt men geen stellig antwoord, maar zij zullen u zeggen: „Misschien, mijnheer”, of „Mijnheer zegt het”, of „Mijnheer spreekt zeer juist”, of „Ik heb er nog niet over gedacht”. Toch mag men nog van geluk spreken als men zulk een niets beduidend antwoord krijgt; want zegt een inlander „Ja, mijnheer, ik zal beginnen”, dan is later het leed der bittere teleurstelling nog veel zwaarder, want er gebeurt toch niets. Goddank zijn wij hier reeds bij den een of ander zoover gekomen, dat zij eenige teekenen van verlegenheid toonen, als zij ons later ontmoeten. Maar niet allen zijn zoo verlegen. Is men dan nog dwaas genoeg die menschen over hunne handelwijze te onderhouden, dan vertellen zij u zonder blikken of blozen de ongerijmdste geschiedenissen, waardoor zij hun woord niet hebben kunnen gestand doen. In zulke gevallen is het gewoonlijk het best: hooren, zien en zwijgen, en maar hopen, dat wij over 25 jaren vooruitgang zullen bespeuren. Beginnen zij eindelijk te werken, dan moet men nog zijn geduld met beide handen vasthouden,

want voor elke schaft werk moet men ze weer door praten en paaien daar zoeken te brengen, waar men ze hebben wil. Waarlijk, hier ziet men dat, zooals de natuurkunde leert, de lichamen „traag” zijn en zonder een geweldigen stoot niet in beweging komen. Jammer maar dat de andere helft van dezelfde wet niet verbiedt de eenmaal ontvangen beweging uit eigen kracht te staken. Want van aanpakken weten zij niet, maar uitscheiden doen zij als van zelf. Is het eenmaal zoover gekomen, dat de *temoekoem* (hoofden), of de *dato* (man van invloed), of de *nai* (koning), het bevel gegeven heeft om de werkzaamheden door de bevolking te doen uitvoeren, dan komt een ieder zoo vroeg of zoo laat als hij verkiest. Het is al zeer veel als de hoofden niet eerst eenige malen hunne *adjanti* (waarschijnlijk van *adjudanti*, uit het Portugeesch ingevoerd) met bedreigingen naar de kampongs moeten zenden, dat zoo zij niet gehoorzamen hunne varkens zullen doodgeschoten worden, enz., enz.

Is het werk dan begonnen, dan is ieder zeer gemakkelijk er toe te vinden om bevelen te geven; allen schreeuwen, omdat er geen orde is, maar niemand pakt aan of eerst moet het hoofd wederom zijne longen uitgeschreeuwd en als een bezetene rondgelopen hebben. Moet er bijv. zand of steenen gedragen worden, dan weet ieder hoeveel maal een ander al gedragen heeft en hij geeft er de brui van een kist of mand op te nemen, als niet eerst allen zooveel gedragen hebben als hij. Gelukkig is men als er wat opgeschoten knapen medewerken, want dezen zijn dan de zondebokken als er wat hapert; allen schreeuwen dan dat zij te lui zijn, dat zij niets uitvoeren, dat zij alleen bij „Mijnheer” eten en niet werken willen. Soms worden zij dan overbluft en zij pakken het werk aan en wij gaan weer een stapje vooruit. Gaat het werk van den koning of van de hoofden uit, dan heet het dat „Mijnheer” niets behoeft te betalen, maar „Mijnheer” moet rijst en tabak geven aan allen en aan de hoofden nog vleesch of visch en *sirik* en

pisang om te kauwen. Neemt men nu in aanmerking hoeveel er bij zulk eene wijze van werken geluierd wordt, hoe weinig de bevelen van „Mijnheer” worden opgevolgd, en hoe iedereen een zoo groot mogelijke portie rijst en tabak verbruikt, dan weet ik niet wat voordeelijker voor onze beurs is: of in dagloon te laten werken of het genadebrood der bevolking te eten. Om de bevolking echter meer aan ons te gewennen en te verbinden, hebben wij toch veel door de geheele bevolking doen uitvoeren. Want een eerste vereischte om elkander te beminnen is elkander te kennen en daartoe is het noodig met elkander in aanraking te komen.

Op slot van rekening zijn vele nooden geleden, maar wij mogen nu ook nederzien op ons werk met vreugde en dankbaarheid in het hart. Gedeeltelijk zijn alle oude gebouwen van *Atapoepoe* overgebracht en staan hier nu wederom overeind; gedeeltelijk verrezen er ook nieuwe gebouwen, wijl de oude niet overgebracht konden worden. De inrichting en het materiaal onzer gebouwen is zeer eenvoudig, maar wij hopen dat alles doelmatig zal bevonden worden. De wanden bestaan uit houten palen, waarop houten daksporten rusten. De bedekking van het dak zijn de bladeren van den sago-boom, de wanden der gebouwen zijn van gegolfd dakzink, de bevloering is van cement. Het eenig sieraad zou men de nette bewerking van al het houtwerk kunnen noemen, want wijl wij niets dan de aalmoezen van den St. Claverbond tot bron hadden om alle onkosten te bestrijden, meenden wij alles zoo weinig kostbaar mogelijk in te moeten richten, zonder nochtans te schaden aan sterkte of doelmatigheid.

Ten slotte zeggen wij hartelijk dank aan allen, die iets hebben bijgebracht om deze verbetering in onze missie tot stand te brengen en niet het minst aan alle leden van den St. Claverbond, die door hunne vele *kleine* bijdragen *groot*e zaken in Indië tot stand kunnen brengen.

TH. VAN SWIETEN.